

در پژوهش چالش‌های فرهنگی اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی عنوان شد؛

معیار برابری اجتماعی در جامعه اطلاعاتی مبتنی بر دسترسی برابر به رسانه‌هاست

پژوهش چالش‌های فرهنگی اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی به برابری و نابرابری اجتماعی در جامعه اطلاعاتی پرداخته و تأکید کرده این معیار مبتنی بر دسترسی برابر یا نابرابر به اطلاعات و رسانه‌هاست.

به گزارش گروه دانشگاه ایسکانیوز به نقل از مرکز خبر شورای عالی انقلاب فرهنگی، پژوهش چالش‌های فرهنگی اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی اطلاعاتی توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی منتشر شد. در ابتدای این پژوهش با تأکید بر گزاره جهان وارد عصر تازه‌ای شده است موضوع پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفته و این موضوع از منظر و نگاه جامعه‌شناختی انسجام اجتماعی مورد تحلیل قرار گرفته است.

در ادامه این پژوهش، فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در پوشش جامعه اطلاعاتی مطرح و سپس به پیامدها و چالش‌های اجتماعی فرهنگی آنها تحت عنوان معیارهایی چون برابری یا نابرابری اجتماعی، هویت‌های پایدار و ناپایدار، وحدت و تمایزپذیری اجتماعی پرداخته شده است.

در بخش دیگری از این پژوهش عنوان شده است: صحبت درباره پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی نیازمند قالبی است که در پوشش آن بتوان مفاهیم مربوط به این پیامدها را سامان داد.

همچنین در ادامه اشاره شده است: موضوع مربوط به پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به قدری گسترده و متنوع است که از چالش‌های اجتماعی مربوط به تبعیض گروه‌ها، طبقات و اقوام در بهره‌مندی از این فناوری‌ها تا چالش اخلاقی، رسانه‌ای، زبانی، هویتی، فرهنگی و مانند آن را در برمی‌گیرد؛ ضمن آنکه هر یک از این مقولات و مفاهیم نیز درون خود به ده‌ها مسائل و موارد قابل تفکیک هستند.

این پژوهش در جای دیگری آورده است: فناوری‌های نوین ارتباطی چه پیامدهای اجتماعی به دنبال دارد؟ آیا انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند یا برعکس سبب تضعیف انسجام اجتماعی شده و به پاره‌پاره شدن مجازی و فیزیکی بیشتر جوامع می‌انجامد؟ آیا با گذار ایران به جامعه اطلاعاتی، انسجام اجتماعی آن افزایش می‌یابد یا برعکس؟

در پاسخ به سؤالات فوق چنین آمده است: با پیدایش شبکه‌های نوین و جهانی اطلاعات و ارتباطات و تأثیرپذیری همه ابعاد زندگی بشر از این انقلاب تکنولوژیک، جهان وارد جامعه جدیدی شده است که بعضی از محققان آن را جامعه اطلاعاتی نامیده‌اند؛ اما امروزه آنچه که از جامعه اطلاعاتی برداشت می‌شود، جامعه‌ای نیست که صرفاً از تکنولوژی استفاده می‌کند، بلکه ساختار اجتماعی ویژه‌ای است که با ظهور پارادایم اطلاعاتی ارتباط دارد ولی توسط آن تعیین نمی‌شود؛ اما در عین حال، تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی سمبل و نماد جامعه اطلاعاتی هستند.

مانوئل کاستلز و همچنین جان ون‌دایک برای این که به مفهوم جامعه اطلاعاتی بار جامعه‌شناختی بیشتری بدهد، آن را جامعه‌ای شبکه‌ای

نیز نامیده‌اند؛ اما به هر حال جامعه اطلاعاتی یا جامعه شبکه‌ای، جامعه‌ای بوده که مبتنی بر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی است.

فرانک وبستر در تعریف جامعه اطلاعاتی با اتکا به عنصر فناوری می‌گوید: پیشرفت‌های خیره‌کننده در پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات به کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعاتی در تمامی زوایای حیات اجتماعی انجامیده است.

این پژوهش در ادامه آورده است: جامعه اطلاعاتی جامعه‌ای است که در آن افراد مختلف جوامع گوناگون همگی حول یک سفره فشرده جهانی نشسته‌اند و با هم تعامل برقرار می‌کنند. از این‌رو گفته می‌شود جامعه اطلاعاتی، جهان فشرده و یگانه شده است؛ یگانگی افراد با یکدیگر در عین افتراق و تمایزشان.

در ادامه پژوهش فوق آمده است: احتمالاً یک بخش عینی و ملموس در بحث جامعه اطلاعاتی، تعریف آن با توجه به جنبه‌های فرهنگی آن است. اکنون هر یک از ما در زندگی روزمره به چشم خود می‌بینیم که حجم اطلاعات در گردش به طرز شگفت‌آوری در مقایسه با چند سال قبل افزایش یافته است.

برنامه‌های تلویزیونی به صورت ۲۴ ساعته در چندین کانال تهیه و عرضه می‌شوند و رادیوها نیز در کانال‌های بسیار زیادی به‌طور ۲۴ ساعته برنامه پخش می‌کنند؛ تلویزیون‌های کابلی و تلویزیون‌های ماهواره‌ای و حتی خدمات اطلاعات رایانه‌ای نظیر تله‌تکس تحقق یافته است. همه این رسانه‌ها به صورت ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در دسترس مردم قرار گرفته است و رایانه‌های شخصی که در خانه‌های بسیاری نفوذ کرده‌اند، اینترنت و پایگاه‌های - اطلاعاتی را نیز به خانه‌های مردم برده‌اند.

وبلاگ‌های شخصی پدید آمده و انسان‌های مختلف را در سطح جهان همزمان تولیدکننده و در عین حال مصرف‌کننده اطلاعات کرده و تلفن‌های همراه پدید آمده و در اثر پیوند با تکنولوژی‌های ماهواره‌ای، ارتباط را نه‌تنها در هر شرایطی در سطح ملی تسهیل کرده، بلکه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نیز این تسهیل به‌طور پرشتاب در حال افزایش است.

بدیهی است همه این موارد در حقیقت گواهی می‌دهد که ما در جامعه‌ای اطلاعات‌محور که سرشار از رسانه‌هاست، زندگی می‌کنیم و این رسانه‌ها روزانه پیام‌های بسیار زیادی را منتشر می‌کنند و ما در معرض اطلاعات بی‌شمار زندگی می‌کنیم.

در ادامه پژوهش چالش‌های فرهنگی اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی، اطلاعاتی آمده است: به‌طور کلی فرهنگ کنونی آشکارا در مقایسه با تمامی دوره‌های قبلی سرشار از اطلاعات است و ما در محیطی مملو از رسانه‌های گوناگون زندگی می‌کنیم که مدام در حال نمادسازی هستند. در این فضا پیام‌هایی تولید و مبادله می‌شوند که به خودمان مربوطند، یا به دیگران و اطرافیان ما. این انفجار بزرگ اطلاعات همراه با یورش‌های سریع و رعدآسای نشانه‌ها و نمادها، ما را وارد جامعه جدیدی کرده است که تنها می‌توان از آن به جامعه اطلاعاتی یا جامعه مبتنی بر تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی تعبیر کرد.

در این گزارش پژوهشی آمده است: جامعه اطلاعاتی اجتماعات و هویت‌های جدیدی خلق می‌کند و در جامعه‌ای که به ارتباطات مبتنی بر صنعت چاپ، تلویزیون و تلفن متکی است، شیوه تولید به گونه‌ای است که هویت‌ها را به صورت عاقل سودمند و خودبسنده در می‌آورد؛ اما در جامعه اطلاعاتی، جامعه‌ای که ارتباطات الکترونیکی سیطره دارد ذهنیت‌ها و هویت‌های ناپایدار، چندلایه و پراکنده ظهور می‌کند.

مارک پاستر در عصر دوم رسانه‌ها تأکید می‌کند در دوره جدید که اینترنت و ارتباطات الکترونیکی در جامعه سیطره دارد، این داده‌ها و

اطلاعات یا به عبارت دقیق کلمه این اجتماعات مجازی هستند که هویت افراد را می‌سازند.

وسایل نوین اطلاعاتی و ارتباطی در اثر تغییراتی که در برداشت‌های بشر امروزی به وجود می‌آورند، هویت‌ها را در وضعیت کاملاً تازه‌ای قرار می‌دهند که متفاوت و حتی مغایر با گذشته است. هویت در اجتماعات مجازی جامعه اطلاعاتی در مسیر فراملیتی شدن حرکت می‌کند.

در واقع ارتباطی که با اتکا به وسایل ارتباطی و اطلاعاتی جدید شکل می‌گیرد، چشم‌اندازی از فهم و درک جدیدی از ذهنیت را آشکار می‌کند که در صورت‌بندی‌های گفتار و عملکرد که به لحاظ تاریخی محسوس هستند، جان می‌گیرد. این ارتباطات راهگشای نگرستن به انسان به عنوان پدیده‌ای چندلایه، تغییرپذیر، منفعل و تکه‌تکه است.

در بخش دیگری از این پژوهش آمده است: پدیده‌ای که شکل دادن خویش را به گونه‌ای طراحی می‌کند که با هرگونه تثبیت هویت می‌ستیزد و جامعه اطلاعاتی مبین هویت بی‌ثبات، تغییرپذیر و منعطف انسان جدید است. در این جامعه بسا انسان‌هایی که با همسایه‌ها، هم‌محلی‌ها و همشهری‌ها و حتی هموطنان خود احساس قرابت و نزدیکی نداشته ولی با فرد دیگری در اقصی‌نقاط جهان احساس هویتی یکسان داشته باشند.

هویت ملی در جامعه اطلاعاتی به دلیل ظهور اجتماعات مجازی به شدت تهدید می‌شود و اجتماعات مجازی تهدیدی برای اجتماعات واقعی است. در واقع در اجتماعات مجازی معمولاً افراد حداقل در یک چیز اشتراک دارند و آن علایق و منافع است که آنها را دور هم جمع می‌کند و این منافع همان دسترسی به اطلاعات است.

در جوامع مبتنی بر صنعت چاپ، تلویزیون و تلفن که جوامع ارگانیک نیز نامیده می‌شوند، مجموعه‌ای از عوامل و شاخص‌ها هویت افراد را می‌سازند، از این‌رو هویت آنها با آن مجموعه کاملاً همبسته و درهم‌تنیده است و در مقابل هرگونه بی‌ثباتی و تغییر پذیری می‌ستیزد.

هویت افراد در اجتماعات مجازی هویتی دیجیتالی است. دیگر سرزمین، زبان بومی و محلی، کشور، فرهنگ ملی و نژاد هویت افراد را در اجتماعات مجازی تعیین نمی‌کنند؛ بلکه منافع است که آنها را نزد هم جمع می‌کند، هویت آنها را می‌سازد. اطلاعات، هویت افراد را در جامعه جدید شکل می‌دهد.

در بخش دیگر این گزارش پژوهشی اشاره شده برابری و نابرابری اجتماعی در جامعه اطلاعاتی که مبتنی بر دسترسی برابر یا نابرابر به اطلاعات و رسانه‌هاست را در دو سطح می‌توان مطرح کرد.

از لحاظ نظری می‌توان گفت مطابق آنچه که در تعریف جامعه اطلاعاتی آمده، رسانه‌های جدید اطلاع‌رسانی و شبکه‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، انتشار و دسترسی به اطلاعات و دانش را آسان‌تر و بهتر می‌سازد و سبب کاهش فاصله بین گروه‌ها، افراد و طبقات اجتماعی در داخل هر کشور از یک طرف و همچنین کاهش فاصله بین کشورها از طرف دیگر می‌شود؛ اما در عمل جهان شاهد یک شکاف اطلاعاتی و دسترسی نابرابر به اطلاعات رسانه‌هاست که با سرعت زیادی در حال افزایش است.

به‌طور کلی در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان برابری و نابرابری اجتماعی را در دسترسی به رسانه‌های نوین ارتباطی به شرح زیر خلاصه کرد:

۱. رسانه‌های جدید در مقایسه با رسانه‌های قدیمی (رسانه‌های دوران مدرن یعنی تلویزیون، روزنامه و سایر نشریات، تلفن و غیره) بسیار گران هستند. این رسانه‌ها هم در سخت‌افزار و هم در نرم‌افزار خیلی سریع از مد و کارایی لازم می‌افتند و نسلی جدیدتر جای آنها را می‌گیرد.

۲. رسانه‌های جدید در کنار رسانه‌های قدیمی ظهور کرده و مورد استفاده قرار می‌گیرد و با ظهور آنها رسانه‌های قدیمی از رده خارج نشده‌اند و در مجموع انعطاف کمی در بودجه نهایی خانواده‌ها برای رسانه‌ها و ارتباطات وجود دارد که این امر در خانواده‌های کم‌درآمد، خود را بیشتر نشان می‌دهد.

۳. تحول چندرسانه‌ای‌ها نیاز به خدمات شنیداری - دیداری متعامل که متضمن قدرت خرید بالا و رعایت قلمرو حقوق معنوی صاحبان آثار است را به همراه دارد.

۴. استفاده نهایی رسانه‌های جدید سبب برانگیختگی و هدف‌گیری بیشتری در جستجو و بدست آوردن اطلاعات می‌شود. احتمالاً این ظرفیت یکی از نابرابرترین مواردی است که در جامعه اطلاعاتی بین مردم توزیع شده است.

۵. زنان و روستاییان به دلیل بهره‌مندی کمتر از تحصیلات، امکانات و موقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی، دسترسی و بهره‌مندی کمتری در مقایسه با مردان و شهرنشینان به اطلاعات دارند. از این رو تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به نوبه خود می‌تواند این شکاف را عمیق‌تر سازد.

۶. رسانه‌های جدید به‌ویژه برای جستجو و یافتن اطلاعات تخصصی خیلی مناسب هستند. بدیهی است افرادی خواهان و علاقمند به این اطلاعات هستند که از قبل درباره آن به خوبی آگاهی دارند.

۷. نگاه اجمالی به رسانه‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی نشان می‌دهد در طراحی و توسعه این رسانه‌ها توجه کمی به توانایی مالی، نیازهای ارتباطی و تقاضاهای طبقات پایین جوامع، اقلیت‌های قومی شده است.

۸. انتشار عمومی رسانه‌های قدیمی در زمانی که رشد اقتصادی نیرومندی در جهان وجود داشت و سطح درآمد و زندگی مردم بالا رفته بود، صورت گرفت؛ اما رسانه‌های جدید در زمان رکود نسبی اقتصادی و زمانی که تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی و درآمدهای نابرابر در بیشتر کشورهای جهان افزایش یافته، ظهور کرده است. انتشار رسانه‌های قدیمی همزمان با سیاست ارائه خدمات عمومی و کلان دولت‌ها بود؛ اما در مقابل انتشار رسانه‌های جدید و ساخت بزرگراه‌های اطلاعاتی تقریباً زمانی است که بی‌باکی بازرگانی کنار گذاشته شده و منافع تجاری به منظور کسب شهرت و ارائه خدمات عمومی و کلان برای تحت فشار گذاشتن به وجود آمده‌اند.

این پژوهش در انتها آورده است: نکته قابل توجه این است که نابرابری اطلاعاتی در گذشته و در زمان رسانه‌های قدیمی هم وجود داشته، اما واقعیت این است که نابرابری اطلاعاتی یا نابرابری در دسترسی به اطلاعات و رسانه‌های نوین ارتباطی در جامعه شبکه‌ای افزایش خواهد یافت.

این امر نهایتاً ما را به یک نکته می‌رساند که در جامعه اطلاعاتی، نابرابری اساسی و ساختاری درون یک جامعه و بین جوامع افزایش می‌یابد و انسجام اجتماعی آنها به شدت تهدید می‌شود. اطلاعات و تکنولوژی‌های نوین ارتباطی جوامع جدید را به دو قطب دارندگان و

نخبگان اطلاعات؛ یعنی کسانی که در موقعیت استفاده از رسانه‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی هستند و بخش‌های حاشیه‌ای و پایین جامعه که دسترسی به این رسانه‌ها ندارند، تقسیم می‌کند. به همین منظور به قول کارن کومن می‌توان ادعا کرد بحث برابری در دسترسی به تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در حال تبدیل شدن به چالش عمده‌ای است که بر مسئله دسترسی به اطلاعات، تسهیلات آموزشی و منابع فرهنگی و همچنین تمام فرصت‌ها و امتیازات حاصل از آنها تأثیر خواهد گذاشت.

بخش دیگر این پژوهش به مجموعه مقالات اختصاص دارد که در این بخش، مقالاتی با عناوین زیر از استادان و صاحب‌نظران حوزه ارتباطات و رسانه‌ها منتشر شده که هر یک به موضوع خاصی پرداخته‌اند.

مقاله اول مربوط به کاظم معتمدنژاد است که به یونسکو و مقررات‌گذاری بین‌المللی ارتباطات الکترونی و کوشش‌های ۱۰ ساله اخیر این سازمان برای مقابله با چالش‌های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی فضای سبیرنتیک پرداخته است.

حق دسترسی آزادانه به اطلاعات و امنیت ملی دیگر مقاله این بخش است که توسط حسن نمک‌دوست تهرانی نگاشته شده و علی اصغر محکی هم در مقاله‌ای به نگرش اخلاقی به فناوری‌های نوین پرداخته است.

چالش‌های فرهنگی-اجتماعی شبکه‌های نوین ارتباطی-اطلاعاتی و فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی و چالش‌های فرهنگی ایران عناوین مقالات بهزاد دوران و شعبانعلی بهرامپور است که به‌طور مشخص چالش‌های فرهنگی و اجتماعی فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داده است.

اقوام و رسانه‌های ایران با چشم‌اندازی به آینده عنوان مقاله مهدی محسنیان راد است که چالش‌های قومی و رسانه‌های جدید را مورد توجه قرار داده است.

محمد مهدی فرقانی هم در مقاله‌ای با عنوان روزنامه‌نگاری سنتی، روزنامه‌نگاری الکترونیک به بررسی تأثیرهای متقابل دوگونه روزنامه‌نگاری در ارتباط با موضوع مورد بحث پرداخته است.

انتهای پیام/